

دانشگاه باقرالعلوم

پایان نامه کارشناسی ارشد تاریخ

عنوان:

سقیفه در متون تاریخی فارسی قرون هشتم تا دهم هجری قمری

استاد راهنما:

حجت الاسلام والمسلمین جناب آقای دکتر محسن الویری

استاد مشاور:

جناب آقای دکتر حسین مفتخری

نگارش و پژوهش:

معصومه قره‌داغی

۱۳۸۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

«سپاس»

«من لم يشكر المخلوق لم يشكر الخالق»

درود و تحیت بر امام زمان (ارواحنا له الفداء) و سلام به رهبر کبیر و بنیان گذار جمهوری اسلامی ایران، و مقام معظم رهبری و شهدای صدر اسلام تاکنون که با خون خود درخت اسلام را آبیاری کرده و می کنند.

شایسته است به رسم وظیفه الهی از همه بزرگوارانی که در تهیه و تدوین این اثر مرا یاری نمودند، تقدیر نمایم.

به ویژه استاد گرانقدر و فرزانه جناب حجة الاسلام و المسلمین دکتر محسن الویری که راهنمای رساله حاضر بوده و با نکته سنجی های دقیق و بسیار عالمانه و با صبر و حوصله بسیار این جانب را در طول تدوین این پایان نامه راهنمایی نمودند.

و نیز استاد فرهیخته و گرانمایه جناب آقای دکتر مفتخری استاد مشاور این جانب که در طول دوران کارشناسی و کارشناسی ارشد همواره دلسوزانه و با دقت نظر با تذکرات اندیشمندانه پیوسته راهنمای این جانب بودند.

و لازم است که از زحمات آقای کریمی تبار که تدوین این پایان نامه را با صبر و حوصله انجام دادند تشکر و قدر دانی کنم.

همچنین به جاست که از زحمات بی دریغ و دلسوزانه ی مادر عزیزم که تمام موفقیت هایم مرهون دعای خیر اوست، تشکر و قدر دانی نمایم.

و همین طور، از همسر مهربانم که همواره در تحصیل علم مشوق این جانب بودند. صمیمانه سپاسگذاری کنم

و نیز از همه فرزندانم که در تهیه ی این رساله مرا یاری کردند به ویژه محمدرضا، محمدحسن، محمدجواد و ریحانه خانم تشکر و قدر دانی کنم.

و نیز یک تشکر ویژه از محمدحسن که ویراستاری این رساله را انجام دادند دارم، امیدوارم که انشاءالله خداوند به همه این عزیزان توفیق روز افزون خود را عنایت نماید.

تقديم به:

مظلوم ترين شخص تاريخ، مولى الموحدين، اميرالمؤمنين على

چکیده

رساله پیش روی که عنوان آن «سقیفه در متون تاریخی فارسی قرون هشتم تا دهم هجری قمری» است، سؤال اصلی خویش را این گونه مطرح کرده است که ماجرای سقیفه در نگرش مورخان قرن هشتم تا دهم چه بازتابی داشته است. در راستای سؤال اصلی این رساله، فرضیه رساله بر این اصل استوار است که مورخان قرن هشتم تا دهم با اینکه در ظاهر نگاه های متفاوتی به سقیفه داشته اند ولی در مجموع نگرش آنان با تساهل و تسامح مذهبی همراه بوده است. برای اثبات این فرضیه، ضمن استفاده از روش سند پژوهی، رساله حاضر به یک مقدمه و چهار فصل تقسیم شده است.

فصل نخست با عنوان «چیستی سقیفه و زمینه های پیدایش آن» به حوادثی که در اواخر حیات پیامبر رخ داده است می پردازد و سپس به ماجرای خود سقیفه و اجتماعی که منجر به انتخاب شدن ابوبکر و به فراموشی سپردن واقعه غدیر شد، اشاره دارد.

در فصل دوم به اوضاع اجتماعی، سیاسی و فرهنگی قرن هشتم تا دهم هجری پرداخته می شود و فصل سوم به معرفی مورخان قرن هشتم تا دهم که راجع به سقیفه مطالبی آورده اند، اختصاص یافته و در نهایت در فصل چهارم گزارش های مورخان قرن هشتم تا دهم هجری راجع به سقیفه منعکس می شود که در واقع بازگو کننده سؤال اصلی پژوهش است.

آنچه که از رساله پیش رو و بررسی ها و پژوهش هایی که در آن انجام شده به دست می آید این است که اکثر مورخان قرن هشتم تا دهم هجری به مسئله سقیفه با رویکرد اهل تسنن نگاه می کردند و مسئله جانشینی امیرالمؤمنین علی علیه السلام در غدیر خم و بازتاب آن در گزارش های آن مورخان از سقیفه یا نادیده گرفته شد یا به نوعی به عنوان عقاید شیعه مطرح گردید. همچنین مسئله ی غدیر و ولایت امیرالمؤمنین علی علیه السلام در برخی گزارش ها به عنوان محبت تفسیر شده است نه به عنوان ولایت سیاسی و حقوقی.

فهرست مطالب

مقدمه: طرح تفصیلی پژوهش	۱
۱. بیان مسأله	۲
۲. علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده آن:	۲
۳. سابقه پژوهش	۳
۴. سؤال اصلی پژوهش	۳
۵. فرضیه‌های پژوهش	۳
۶. مفاهیم:	۳
۷. سؤالات فرعی پژوهش	۳
۸. پیش‌فرض‌های پژوهش	۳
۹- اهداف پژوهش	۴
۱۰- روش پژوهش	۴
۱۱- روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها	۴
۱۲- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها	۴
۱۳- سازماندهی پژوهش	۴
۱۴. کتاب‌شناسی پژوهش	۵
۱- روضة اولی الالباب فی معرفة التواریخ و الانساب	۵

- ۲- تجارب السلف در تاریخ خلفا و وزراء ۵
- ۳- تاریخ گزیده ۵
- ۴- مجمل فصیحی ۵
- ۵- روضة الصفا فی سیرة الانبياء و الملوك و الخلفا ۵
- ۶- عالم آرای امینی ۵
- ۷- حیب السیر فی اخبار افراد بشر ۶
- ۸- جهان آرا ۶
- ۹- تاریخ الفی ۶
- فصل اول: چیستی و چگونگی واقعه سقیفه و زمینه های ایجاد آن ۷**
- رحلت پیامبر اکرم ﷺ و واکنش اصحاب ۱۵
- چرا عمر وفات رسول خدا ﷺ را انکار می کرد؟ ۱۷
- چگونگی شکل گیری جریان سقیفه ۲۱
- جمع بندی ۲۷
- فصل دوم: اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران در قرن هشتم تا دهم هجری ۲۹**
- ۱- ایلخانان مغول: ۳۱
- سلطنت سلطان ابوسعید بهادرخان (۷۱۶-۷۲۶ هـ ق) ۳۹
- ۲- فترت دوره ایلخانی و دوره تیموری ۴۱
- دولت ها و حکومت های مابین ایلخانی و تیموری ۴۳
- ۳- تیموریان ۴۷
- جانشینان تیمور ۴۹
- شاهرخ: (۸۰۷-۸۵۰ هـ ق) ۵۰
- الغ بیگ: (۸۵۰-۸۵۳ هـ ق) ۵۱
- ابوسعید (۸۵۵-۸۷۳ هـ ق) ۵۲

۵۲	حسین بایقرا (۸۷۳-۹۱۱ هـ ق).....
۵۳	عوامل مشروعیت سیاسی در دوره تیموریان.....
۵۶	اوضاع اجتماعی در عصر تیموریان.....
۵۷	۴- قراقویونلوها.....
۵۹	۵- آق قویونلوها.....
۶۱	ساخت فرهنگی قرن هشتم تا دهم هجری.....
۶۳	نتیجه‌گیری [ویژگی کلی سرزمین ایران در قرون (هشت تا ده هجری)].....
۶۶	فصل سوم: معرفی مورخان فارسی زبان قرن هشتم تا دهم هجری و بررسی آثار آنان.....
۶۷	مقدمه.....
۶۸	۱- روضة اولی الالباب فی معرفه التواریخ و الانساب.....
۶۸	معرفی نویسنده (فخرالدین ابوسلیمان داود بن ابی‌الفضل بناکتی).....
۶۹	مذهب بناکتی:.....
۷۰	معرفی کتاب.....
۷۵	۲- تجارب السلف در تاریخ خلفا و وزراء.....
۷۵	معرفی نویسنده (هندوشاه بن سنجر بن عبدالله الصاحبی نخجوانی الکیرانی).....
۷۶	معرفی کتاب.....
۷۹	۳- تاریخ گزیده.....
۷۹	معرفی نویسنده (حمدالله بن ابی‌بکر بن احمد بن نصر مستوفی قزوینی).....
۸۰	معرفی کتاب.....
۸۲	۴- مجمل فصیحی.....
۸۲	معرفی نویسنده (احمد بن جلال الدین محمد فصیحی خوافی).....
۸۴	تاریخ نگاری.....
۸۵	معرفی کتاب.....

- ۵- روضة الصفا في سيرة الانبياء و الملوك و الخلفاء ۸۶
- معرفی نویسنده (میر محمد بن خاوند شاه بن کمال الدین محمود بلخی معروف به
میرخواند) ۸۶
- معرفی کتاب (روضه الصفا في سيرة الانبياء و الملوك و الخلفاء) ۸۷
- تاریخ نگاری میرخواند ۸۹
- ۶- عالم آرای امینی ۹۱
- معرفی نویسنده (فضل الله بن روزبهان خنجی الاصفهانی) ۹۱
- کودکی ۹۲
- نگرش مذهبی خنجی ۹۴
- معرفی کتاب ۹۴
- نگاه به تاریخ از دیدگاه خنجی ۹۶
- ۷- حبيب السیر فی اخبار افراد بشر ۹۸
- معرفی نویسنده (میرغیاث الدین بن همام الدین الحسینی) ۹۸
- معرفی کتاب ۱۰۰
- مقدمه یا افتتاح ۱۰۰
- خاتمه یا اختتام ۱۰۰
- ۸- جهان آرا ۱۰۲
- معرفی نویسنده (قاضی احمد غفاری قزوینی) ۱۰۲
- معرفی کتاب ۱۰۳
- ۹- تاریخ الفی ۱۰۵
- معرفی نویسندگان ۱۰۵
- حاجی ابراهیم سرهندی (وفات ۹۹۴ هـ ق) ۱۰۵
- احمد تتوی (وفات ۹۹۶ هـ ق) ۱۰۵

میرشاه فتح الله شیرازی (وفات ۹۹۷ هـ ق).....	۱۰۶
نظام الدین احمد هروی (وفات ۱۰۰۳ هـ ق).....	۱۰۷
حکیم همام گیلانی (وفات ۱۰۰۴ هـ ق).....	۱۰۷
عبدالقادر بداؤنی (وفات ۱۰۰۴ هـ ق).....	۱۰۷
حکیم ابوالفتح گیلانی (وفات ۱۰۱۸ هـ ق).....	۱۰۸
آصف خان (وفات ۱۰۲۱ هـ ق).....	۱۰۸
نقیب خان (وفات ۱۰۲۳ هـ ق).....	۱۱۰
معرفی کتاب.....	۱۱۰
تاریخ نگاری تاریخ الفی.....	۱۱۰

فصل چهارم: گزارش مورخان فارسی زبان قرن هشتم تا دهم هجری از ماجرای

سقیفه.....	۱۱۲
الف: آثاری که به تفصیل به ماجرای سقیفه می پردازد.....	۱۱۳
۱- سقیفه به روایت حبیب السیر.....	۱۱۳
ماجرای سقیفه.....	۱۲۵
۲- سقیفه به روایت تاریخ الفی.....	۱۲۸
الف) وفات پیامبر.....	۱۲۸
ب) ماجرای سقیفه.....	۱۳۳
۳- سقیفه به روایت روضة الصفا.....	۱۴۴
۴- سقیفه به روایت تجارب السلف.....	۱۴۷
الف) وفات پیامبر ❀❀❀ 3 :.....	۱۴۷
ب) سقیفه:.....	۱۴۸
ج) دفن و تجهیز پیامبر ❀❀❀ 3.....	۱۵۰
ب) آثاری که مختصراً به ماجرای سقیفه می پردازند. (هشتم تا دهم هجری).....	۱۵۱
۱) سقیفه به روایت تاریخ گزیده.....	۱۵۱

الف) حوادث ما قبل وفات پیامبر (ما قبل سقیفه).....	۱۵۱
ب) ماجرای وفات پیامبر و کفن و دفن وی.....	۱۵۳
ج) ماجرای سقیفه.....	۱۵۴
۲- سقیفه به روایت تاریخ بناکتی.....	۱۵۵
ج) آثاری که هیچ گونه بحثی از سقیفه نمی آورند: (قرن هشتم تا دهم).....	۱۵۶
۱- مجمل فصیحی.....	۱۵۶
۲- تاریخ عالم آرای امینی.....	۱۵۶
۳- تاریخ جهان آراء.....	۱۵۷
نتیجه گیری.....	۱۵۸
فهرست منابع.....	أ

مقدمه:

طرح تفصیلی پژوهش

۱. بیان مسأله

رسول خدا ﷺ در سال یازدهم هجرت در مدینه چشم از جهان فرو بست و توفان سهمناکی شهر مدینه و قلمرو اسلامی را در هم پیچید. هنوز جنازه پیامبر ﷺ روی زمین بود که انصار در سقیفه بنی ساعده جمع شدند و رویداد سقیفه را با همه اهمیتش ایجاد کردند، رویدادی که چهره تاریخ را دگرگون کرد و تاریخ اسلام را دستخوش دخل و تصرف و تحریف‌های متعددی نمود و عوامل متعددی دست به دست هم داده و روایات و اخبار تاریخ را در هاله‌ای از تاریکی و ابهام فرو بردند. عواملی مانند اعمال نظر حاکمان، اختلافات مذهبی، درگیری‌های قومی و قبیله‌ای، تعصب‌ها، هوا و هوس‌ها، مطامع و منافع دنیایی، حب و بغض‌ها، غرض‌ورزی و سهل‌انگاری در ثبت و ضبط وقایع در تحریف تاریخ اسلام سهم بسزایی داشته است. اما باید بررسی کرد که پس از سقوط دولت سنی مذهب عباسی در قرن هفتم، مورخانی که با توجه به اوضاع سیاسی اجتماعی فرهنگی آن عصر دست به تألیف و تدوین می‌زدند چه بازتابی از سقیفه ارائه می‌دهند، سقیفه‌ای که منجر به ایجاد بسیاری از تحولات پس از پیامبر ﷺ اسلام گشت، ماجرای که بلافاصله پس از رحلت آن حضرت شکل گرفت و شقاق عظیمی در میان مسلمین ایجاد کرد.

۲. علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده آن

پرداختن به رویداد سقیفه و بررسی آنچه بلافاصله پس از رحلت پیامبر ﷺ پیش آمد فقط پرداختن به یک حادثه تاریخی و بررسی آن به شمار نمی‌آید. زیرا این رویداد در روند زندگی و سلوک و آیین و اعتقاد مسلمانان و انشقاقی که در اسلام بوجود آورد و سیر تاریخ ایشان نقش بسیار بارزی داشته است از این رو هیچ گاه کهنه نمی‌گردد و هنوز هم لازم است به دور از هر گونه دشمنی و غرض‌ورزی و با پرهیز از رویکرد و جدالهای مذهبی و فرقه‌ای آن را بررسی کرد و به ریشه‌یابی و تحلیل آن نشست.

۳. سابقه پژوهش

راجع به سقیفه کتب و مقالات بی‌شماری دیده می‌شود. اما پرداختن به سقیفه و نقد و بررسی آن از دیدگاه مورخان قرن هشتم تا دهم هجری نگاه نوینی است که رساله پیش رو نخستین بار به بررسی آن اقدام نموده است.

۴. سؤال اصلی پژوهش

ماجرای سقیفه در نگرش مورخان قرن هشتم تا دهم هجری قمری چه بازتابی داشته است؟

۵. فرضیه‌های پژوهش

مورخان قرن هشتم تا دهم هجری قمری دیدگاه‌های متفاوتی نسبت به مسأله ی سقیفه داشتند ولی در کل مجموع نگرش آنان با تساهل و تسامح مذهبی همراه بوده است.

۶. مفاهیم

مورخان قرن هشتم تا دهم هجری قمری و سقیفه

۷. سؤالات فرعی پژوهش

- ۱- چیستی و چگونگی واقعه سقیفه وزمینة های پیدایش آن.
- ۲- اوضاع سیاسی و اجتماعی و فرهنگی قرن هشتم تا دهم هجری قمری چگونه بود؟
- ۳- مورخانی که در قرن هشتم تا دهم هجری قمری راجع به سقیفه مطالبی آورده‌اند چه کسانی هستند؟

۴- مورخان قرن هشتم تا دهم هجری قمری چه گزارش‌های از سقیفه ارائه می‌دهند؟

۸. پیش‌فرض‌های پژوهش

- ۱- بحث سقیفه در همه منابع تاریخی تاریخ اسلام حد اقل انعکاسی داشته است.
- ۲- منابع تاریخی قرن هشتم تا دهم هجری قمری که تعداد قابل توجهی از آنها به زبان فارسی نوشته شده‌اند دربردارنده اطلاعات متفاوت و حائز اهمیت درباره سقیفه هستند.
- ۳- فهم درست روابط شیعیان با اهل سنت در گرو بررسی پیشینه انعکاس اخبار مربوط

به رویدادهای مهم شیعی مانند سقیفه در منابع اهل سنت است.

۹- اهداف پژوهش

پژوهش پیش رو در صدد است تا نگاه مورخان قرن هشتم تا دهم هجری قمری را جمع به ماجرای سقیفه را مورد تحلیل و ارزیابی قرار دهد.

۱۰- روش پژوهش

نوع روش پژوهش: توصیفی، تاریخی + نقد و بررسی

۱۱- روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها

کتابخانه‌ای

۱۲- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات و داده‌ها

روش بررسی مقایسه‌ای است؛ زیرا سعی خواهد کرد که به نقد و بررسی مسأله سقیفه در منابع قرن هشتم تا دهم هجری قمری به پردازد.

۱۳- سازماندهی پژوهش

پژوهش پیش رو از یک مقدمه و چهار فصل تشکیل شده است. فصل اول به چپستی و چگونگی واقعه سقیفه و زمینه‌های ایجاد این جریان را به بحث و بررسی می‌نشیند. فصل دوم به چگونگی اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی قرن هشتم تا دهم هجری قمری می‌پردازد تا تأثیر شرایط زمانه را در ظهور این مورخان، مورد بررسی قرار دهد. فصل سوم تحت عنوان مورخان قرن هشتم تا دهم هجری قمری به بررسی منابع و معرفی مورخانی می‌پردازد که در کتب خود بازتابی از سقیفه ارائه داده‌اند. فصل چهارم نیز به انعکاس گزارش مورخان قرن هشتم تا دهم هجری قمری می‌پردازد و در نهایت با تجزیه و تحلیل این گزارش‌ها به نقد و بررسی مسأله سقیفه در نگرش مورخان قرن هشتم تا دهم هجری قمری می‌نشیند و سرانجام نتیجه‌گیری و در انتها کتابنامه و لیست منابع و مآخذ ارائه می‌گردد.

۱۴. کتاب‌شناسی پژوهش

باتوجه به اینکه واقعه «سقیفه» از وقایعی در تاریخ اسلام است که در اوائل ظهور اسلام رقم خورد و باعث شد که تاریخ اسلام دستخوش دخل و تصرف و تحریف‌های متعددی شود. مورخان زیادی طی قرون مختلف به این واقعه پرداخته و آن را نقد و بررسی کرده‌اند. با توجه به کثرت این مورخان، این رساله درصدد است تا آثار مورخان فارسی‌زبانی که در فاصله زمانی قرن هشتم تا دهم هجری قمری می‌زیسته‌اند را بررسی کند.

کتاب این پژوهش، نه منبع مهم قرن هشتم تا دهم هجری قمری به زبان فارسی می‌باشد که در این قسمت معرفی می‌شود:

۱- روضة اولی الالباب فی معرفة التواریخ و الانساب

نویسنده: فخرالدین ابوسلیمان داود بن ابی‌الفضل بناکتی (۷۳۰ هـ ق)

۲- تجارب السلف در تاریخ خلفا و وزراء

نویسنده: هندوشاه بن سنجر بن عبدالله الصاحبی نخجوانی الکیرانی^۱

۳- تاریخ گزیده

نویسنده: حمدالله بن ابی‌بکر بن احمد بن نصر مستوفی قزوینی (۷۴۰ هـ ق)

۴- مجمل فصیحی

نویسنده: احمد بن جلال الدین محمد فصیحی خوافی (۸۴۵ هـ ق)

۵- روضة الصفا فی سیرة الانبیاء و الملوک و الخلفا

نویسنده: میر محمد بن خاوند شاه بن کمال الدین محمود بلخی معروف به «میرخواند»

(۹۰۳ هـ ق)

۶- عالم آرای امینی

نویسنده: فضل‌الله بن روزبهان خنجی الاصفهانی (۹۲۷ هـ ق)

۱- تاریخ وفات این مؤلف به طور دقیق معلوم نیست، ولی با توجه به شواهد، بین سالهای ۷۳۰ تا ۷۴۰ هـ ق تخمین زده می‌شود.

۷- حبیب السیر فی اخبار افراد بشر

نویسنده: میرغیاث الدین بن همام الدین الحسینی معروف به «خواند میر» (۹۴۲ هـ ق)

۸- جهان آرا

نویسنده: قاضی احمد غفاری (۹۷۵ هـ ق)

۹- تاریخ الفی

نویسندگان: حاجی ابراهیم سرهندی (۹۹۴ هـ ق)، ملا احمد تتوی (۹۹۶ هـ ق)، میرشاه فتح الله شیرازی (۹۹۷ هـ ق)، نظام الدین احمد هروی (۱۰۰۳ هـ ق)، حکیم همام گیلانی (۱۰۰۴ هـ ق)، عبدالقادر بداونی (۱۰۰۴ هـ ق)، حکیم ابوالفتح گیلانی (۱۰۱۸ هـ ق)، آصف خان میرزا قوام الدین جعفر بیک قزوینی (۱۰۲۱ هـ ق) و نقیب خان (۱۰۲۳ هـ ق).

فصل اول:

چیستی و چگونگی واقعه سقیفه و زمینه های ایجاد آن

برای اینکه بدانیم سقیفه در آثار مورخان چه بازتابی داشته لازم است ابتدا نگاهی گذرا به زمینه های سقیفه و بعد خود جریان سقیفه داشته باشیم. برای بیان جریان سقیفه و چگونگی تشکیل این انجمن لازم است زمینه های تشکیل سقیفه که اشاره به حوادثی که در اواخر دوران حیات پیامبر اکرم ﷺ اتفاق افتاده، بررسی شود. و لازمه این کار این است که بدانیم که در اواخر زندگی رسول اکرم ﷺ در مدینه چه اتفاقی افتاده، بعضی از صحابه نزدیک آن حضرت، چه واکنشی از خود نشان دادند که باعث به وجود آمدن زمینه های سقیفه و کنار گذاشتن امام علی ﷺ از خلافت شد، و آنها با این عمل خود چه اهدافی را دنبال می کردند؟ و با توجه به شناختی که پیامبر اسلام ﷺ از جامعه خود داشتند، چه تدابیری برای انتخاب شدن آن حضرت اندیشیده بودند؟

پیامبر اکرم ﷺ بعد از بعثت، با توجه به شناختی که از ساختار جامعه قبیله ای عربستان داشتند و با نظر به این که سنن جاهلی بر جامعه قبیله ای آن سرزمین حاکم بود، حدس می زدند که عده خاصی مانع جانشینی حضرت علی ﷺ، بشوند. به همین منظور، آن حضرت برای تعیین جانشین خود، از همان روزهای آغازین بعثت، و به طور آشکار زمینه های معرفی جانشین خود را فراهم می کردند.

پیامبر اکرم ﷺ، بر آن بودند که زمینه های سقیفه را خنثی کنند، البته این اقدام را از همان نخستین روزهای بعثت انجام می دادند، مانند هنگامی که دعوت از نزدیکان خویش می کردند (در واقع اعلان وصایت و جانشینی امیرمؤمنین علی ﷺ توسط پیامبر مقارن با اعلان نبوت صورت گرفت) و در جنگ تبوک، و هنگام برگشت از حجة الوداع در غدیر خم که به طور رسمی، او را برای جانشینی بعد از خود معرفی کردند.

پیامبر اکرم ﷺ در اواخر حیات خود برای خنثی سازی فتنه هایی همچون انجمن سقیفه تدابیر زیر را اندیشیدند:

۱. انتخاب اسامه با توجه به سن کم او به فرماندهی و قرار دادن سران مهاجر و انصار در آن سپاه که با هدف شکستن رسوم و غرور سنتهای جاهلی و همچنین نبودن بهانه ای برای کنار زدن حضرت علی امیرمؤمنین علیه السلام - به دلیل جوان بودن - صورت گرفت. زیرا پیامبر صلی الله علیه و آله می خواستند نشان دهند معیار انتخاب او عقل و تدبیر و لیاقت و شایستگی است نه شیخوخیت و معیارهای جاهلی .

۲. هدف از اعزام سپاه اسامه، دورکردن سران مهاجر و انصار از مرکز حکومت اسلامی بود تا تدابیر لازم جهت فراهم شدن زمینه های مناسب برای انتخاب امام فراهم شود، زیرا پیامبر واقف بودند که اینها در مقابل انتخاب شدن امیرمؤمنین علی علیه السلام به جانشینی او به طور قطع و یقین مقاومت خواهند کرد. فرستادن افرادی به دور از مرکز حکومت اسلامی که انگیزه فتنه‌گری و ریاست طلبی داشتند می توانست زمینه را برای انتخاب شدن امام فراهم نماید. اما بعضی از افراد با مطرح کردن جوان بودن اسامه در حرکت به سوی موته اخلال بوجود آورده و مانع حرکت سپاه شدند تا جایی که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله با حال بیمارش به مسجد آمدند و با پاسخ دادن به بهانه های آنان سه بار گفتند: «لشکر اسامه را روانه کنید،^۱ به جان خودم آنچه درباره او می گوئید درباره امارت پدرش نیز گفتید، او برای امارت شایسته است اگر چه پدرش نیز برای این کار شایسته بود.» و به کسانی که از رفتن سرباز زدند لعنت فرستاد. سپاهیان با اصرار پیامبر صلی الله علیه و آله از شهر خارج شدند، اما مدام، بین شهر و لشکر گاه رفت و آمد می کردند تا آنکه پیامبر صلی الله علیه و آله رحلت کردند و تنها، پس از رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله و تحقق یافتن خواسته هایشان بود که به زودتر اعزام شدن سپاه اصرار کردند .

پس کسی از سران مهاجر و انصار باقی نماند... مگر اینکه پیامبر دستور دادند که در آن

۱. شیخ مفید، الارشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، ترجمه و شرح سید هاشم رسولی محلاتی، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۸، ج ۱، ص ۲۵۰.

۲. ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، تحقیق محمد ابوالفضل ابراهیم، کتابخانه عمومی آیت الله نجفی مرعشی، قم، چاپ اول، ۱۳۳۷، ج ۶، ص ۵۲.